

**Arvsfonden
sammanfattar
utvärderingen**

Bemötande med kultur

– en försöksverksamhet där kulturen används för att minska fördomar om personer med funktionshinder.

KULTUR SOM FÖRÄNDRAR?

Går det att förändra människors attityder till och bemötande av personer med funktionshinder med hjälp av kulturella uttrycksformer? Vad händer när ett utredningsförslag flyttas från ett sammanhang till ett annat, när visionerna ska tolkas och konkretiseras i handfasta åtgärder? Vad gör en satsning till en satsning? Och hur bred kan en satsning göras utan att den förlorar fokus? I rapporten *Kultur som förändrar?* redovisas resultatet av en utvärdering av regeringssatsningen *Bemötande med kultur*. I utvärderingen beskrivs hur handikapporganisationer och andra skapat kulturproduktioner i syfte att påverka, och där diskuteras också dessa kulturprojekts förutsättningar att förändra människors attityder och handlande. Utvärderingen visar också på de problem som uppstod i och med att regeringens förslag skulle anpassas till Arvsfondens regelverk. Erfarenheterna av satsningen visar på vikten av systematiskt och långsiktigt arbete och lyfter fram vikten av strategier och samordning för att uppnå de synergieffekter som eftersträvas med en satsning.

Bakgrund

I december 2000 beslutade regeringen att under en treårsperiod avsätta 15 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden ”för utveckling av verksamhet där kulturen används som uttryckssätt för att minska fördomar och förbättra kunskaper om funktionshinder”. Med hjälp av kulturella uttrycksformer som teater, film, litteratur eller musik skulle bemötande av personer med funktionshinder förbättras. Satsningen skulle fungera som en väckarklocka, få människor att reflektera över sina fördomar och beteenden. När satsningen ursprungligen skisserades i SOU-utredningen *Lindqvists nia*, om bemötande av personer med funktionshinder, var tanken att ekonomiskt möjliggöra ett kulturellt utbud som skulle kunna länkas till ett nationellt program för att långsiktigt och systematiskt öka kompetensen hos nyckelpersoner inom stat, landsting och kommun, och bidra till en levande dialog kring de grundläggande värderingarna i svensk handikappolitik.

I september 2005 hade närmare 20 miljoner kronor fördelats till 27 projekt. Organisationerna som beviljats medel omfattar allt från traditionella handikapporganisationer som RBU (Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar) och SRF (Synskadades Riksförbund) till kulturföreningar som Film i Västerbotten och bildningsförbund som ABF.

Utvärderingens syfte

Utvärderingen hade det övergripande syftet att ta tillvara de erfarenheter som gjorts i satsningen. Har den regering som tog beslutet att genomföra satsningen fått vad den ”beställt”? Blicken vänds både mot projekten i satsningen och mot dåvarande Arvsfondsdelegationen som fick regeringens uppdrag att genomföra satsningen. Ambitionen har inte varit att bedöma om och i vilken utsträckning projekten har lyckats påverka människor. Istället riktas fokus mot satsningen och dess utformning. Hur var det tänkt att satsningen skulle påverka bemötandet av personer med funktionshinder? Vem eller vad skulle påverkas, och hur skulle det gå till? Går det utifrån forskning om påverkan att säga något om projektens förutsättningar för att påverka? Och har projekten resulterat i några framgångsrika metoder, modeller eller verksamheter som har förutsättningar för att leda till en förändring i bemötandet av personer med funktionshinder? Under utvärderingens gång blev det alltmer tydligt att de åtgärder som slutligen genomfördes på flera sätt skilde sig från de intentioner som beskrevs i regeringsbeslutet. Det blev därför intressant att följa satsningens väg från idé (formulerad i en statlig utredning) till handfast utformade åtgärder (på politikernivå) och genomförande (på tjänstemannanivå). Vad var tanken, som den formulerades i SOU-utredningen (Statens Offentliga Utredningar)? Hur blev den konkretiserad i utformningen av satsningen och urvalet av projekt, och vilka konsekvenser har detta fått för resultatet?

Utvärderingen har genomförts av etnologen Åsa Bringlöv som arbetat med utvärdering vid bl.a. Skolverket och Mångkulturellt centrum i Botkyrka.

Resultat

Den övergripande frågan i uppdraget var vilka spår Arvsfondens pengar har lämnat, och under vilka omständigheter de lämnade spår. De konkretaste spåren är de filmer, föreställningar och utställningar som har kommit till genom satsningen.

14 teatergrupper har gett ca 225 föreställningar, allt från enmansföreställningar till stora produktioner. Några av grupperna är fortfarande aktiva. 15 kortfilmer har gjorts och visats i en mängd större och mindre sammanhang som skolor, konferenser, filmfestivaler. De flesta av dem finns tillgängliga för köp eller utlåning. Tre utställningar har gjorts och två av dem turnerar fortfarande. En bok och två diskussionshäften har gjorts.

En majoritet av projekten har använt sig av en modell där publiken bjuds in att delta i samtal om föreställningen/filmen/utställningen efteråt. Metoden

att påverka omvärlden med utgångspunkt från en teaterföreställning, film, utställning eller liknande har prövats i närmare tjugo projekt. De övriga projekten var primärt inriktade på empowerment, dvs. att stärka de deltagande, snarare än på att påverka omgivningens attityder och handlande.

Det kulturella utbud som har producerats inom satsningen har nått fram till en stor publik. En grov och inte heltäckande uppskattning är att minst 100 000 personer har nåtts av satsningens kulturproduktioner. Siffran ligger i underkant, eftersom det inte är alla projekt som har lämnat någon statistik över publik/ besökare. Hur stor del av besökarna som har varit personer i nyckelpositioner framgår inte. Att döma av projektens egna redovisningar tycks samma teaterföreställning, film eller utställning fungera bra för många olika målgrupper. Frågan om i vilken utsträckning de prioriterade målgrupperna för satsningen har nåtts ser alltså framför allt ut att vara en fråga om hur spridningen av projektets resultat har gått till.

Satsningen lyckades alltså stimulera tillkomsten av ett stort antal kulturproduktioner som nådde ut till många människor. Lyckades den också påverka, och blev det den kraftsamling som regeringens utredare hade hoppats på? Utvärderingen ger inget svar på om projekten har lyckats påverka bemötandet av personer med funktionshinder i positiv riktning. Däremot har ett försök gjorts att bedöma vilka förutsättningar de kan antas ha att påverka utifrån resultat av forskning kring påverkan. Utifrån kriterierna att informationen ska beröra såväl intellekt som känslor och bygga på ömsesidiga och helst långvariga kontakter mellan personer med och utan funktionshinder, ser det ut som att de pedagogiska kulturproduktionerna i satsningen, som vill förmedla kunskap med hjälp av kulturella uttrycksformer, har valt en god strategi för att nå ut med information som även slår an på ett känslomässigt plan. Däremot har projekten med några få undantag, inte bedrivit ett långsiktigt påverkansarbete.

Betraktat utifrån ett regeringsperspektiv, utifrån syftet att satsningen skulle kunna bli en del i det som var tänkt som en mer systematisk påverkan av bemötande med sitt främsta mål, nyckelpersoner inom kommun, stat och landsting, ser satsningen inte ut att ha varit så effektivt utformad. Den blev inte en del i den systematiska, samordnade insats för att höja kunskapsnivån och förändra attityder och beteenden som föreslogs i utredningen. För att bli det saknades den överbyggnad eller inramning som kunde ha gett projekten både större ”räckvidd” och ”träffsäkerhet”. Det har gjort att resultatet av satsningen

i stor utsträckning stannade vid de enskilda projektens resultat. Det är rimligt att anta att satsningen skulle ha kunnat nå större effekt om en sådan koppling, eller en annan strategi för att samordna och sprida, hade funnits.

Om satsningen istället betraktas utifrån ett arvsfondsperspektiv blir bilden något annorlunda. En minsta gemensam nämnare för utredningens förslag och den genomförda satsningen är att satsningen kan ses som metodutveckling, ett försök ”att pröva hur man med olika kulturella uttrycksformer som teater, litteratur, film, musik och konst kan minska fördomar, påverka attityder och tydliggöra hur personer med funktionshinder bemöts” och att ”visa hur humor och satir kan användas i detta sammanhang” som det står i Arvsfondens utlysning av satsningen. Satsningen har lett till att olika verksamheter och metoder har prövats. Till de projekt som kan anses nyskapande hör de som arbetat med ”kulturmobilisering”. Det är projekt där en organisation har försökt introducera teater, sång eller skapande som metod och uttrycksmedel i organisationen, för att stärka medlemmarna och för att bedriva påverkansarbete. I arbetet har de använt sig av workshops, dramakurser, utbildning i regi och teatergrupper.

